Zuzana Hajíčková: Standarddeutsch an tschechischen Mittelschulen (Eine Analyse des Prozesses von Gestaltung der Standardvarietät in sozialer Praxis). FF UK Praha, 124 stran + přílohy + CD

Posudek diplomové práce

Diplomová práce Zuzany Hajíčkové je sociolingvistickým příspěvkem do diskusí o podobě spisovnosti resp. německého standardu v české středoškolské výuce němčiny. Diplomandka se problému věnovala systematičtěji a dlouhodobě, jedná se o ukázku diplomové práce tématicky přímo vzešlé z aktivní účasti na magisterském specializačním semináři, v němž učinila své první badatelské kroky. Tato okolnost se v práci pozitivně zrcadlí. Je potřeba ocenit, že diplomandka poté, co výzkum nejprve proběhl v týmové podobě, v práci neskončila a sesbírala na doplnění další data (zvláště následná interview), vyhodnotila je a samostatně vyvozovala další závěry.

Práce se skládá z teoretického základu a z velmi bohaté části empirické. Jako teoretické východisko posloužil model sociálního silového pole standardní variety, který navrhl Ulrich Ammon před necelými 15 lety a který v nijak nepozměněné podobě poté několikrát publikoval. Tento model autorka využila ke sběru dat. Model dále operacionalizovala pomocí teorie jazykového managementu – ten ve své praxi učitelé němčiny jakožto normové autority provádějí. (Výukové procesy přitom představují klasické případy organizovaného managementu).

Z mnoha v úvahu přicházejících jazykových proměnných, které by stály za podrobnější průzkum, autorka zvolila ve vyváženém poměru proměnné z roviny morfologické (např. stupňování adjektiv s přehláskou/bez ní), syntaktické (užití spojek obwohl, wenn auch a auch wenn), lexikální (např. austriacismy Erdäpfel, Paradeiser) a některé další. Ne všechny jsou však zkoumány tak, aby pokryly Ammonův model důsledně celý.

V následujících pasážích se z úsporných důvodů omezím na vybrané okruhy hlavně metodologické povahy, které by mohly být pro diplomandku dále užitečné. Že nejenom sběr, nýbrž i prezentace dat může představovat nelehký úkol, se ukazuje v rozsáhlých přílohách, které čítají desítky stran. Fakt, že dlouhé tabulky v několika případech přesahují z jedné strany na druhou, ruší orientaci v datech. Jako určité řešení by se nabízelo např. opakovat parametry z horních řádků tabulky na každé následující straně, na níž příslušná tabulka pokračuje.

Výklad LMT je kompaktní a stručný, z důležitých textů v seznamu literatury chybí asi nejvíc Jernudd, Björn H./Neustupný, Jiří V. (1987): *Language Planning: For Whom?* In: Laforge, L. (Ed.): Proceedings of the International Colloquium on Language Planning. Québec: Les Presses de l´Université Laval. S. 69-84.

V diskusi o konceptu standardu mohla být o něco více zdůrazněna souvislost se sociálními sítěmi, v nichž se to, co se později ukáže jako norma, postupně konstituuje, upevňuje, zpochybňuje a eventuelně obměňuje (pasáž na str. 43). Sociální síť by umožnila ukázat, jak se uplatňuje prvek moci, bez něhož je fungování jazykových norem v sociální praxi nemyslitelné. Dalo se např. poukázat na to, jaký typ vazby mezi aktéry (učitel – žák)

v síti existuje, a nastínit diskursní utváření autority jako sociální role v konkrétní komunikační doméně (školství). Autorka zařadila do seznamu literatury text Klause Gloye z roku 1975, proto mohla lépe zužitkovat (již v kap. 2. 8. 2) druhy sociálních rolí, v nichž se žáci a učitelé při výuce ocitají (učitelé podle svého vlastního názoru jako *Normvermittler* resp. *Normüberwacher*, ale v zásadě v mikrokontextech také jako *Normsetzer*, žáci naproti tomu mohou vystupovat v roli označované Gloyem jako *Normopfer*, někdy ovšem i v roli beneficientů atd.).

Zato jednoznačně kladně je nutno se vyjádřit k tomu, že autorka v kap. 5. 3. 3 konkrétně ukazuje, proč mají být jí nashromážděné příklady z korpusů pokládány právě za modelové texty (aby byly zařaditelné právě do Ammonova modelu). Práce s el. korpusy snadno svádí k tomu, že lze celkem rychle vyhledat značná množství příkladů dokládajících pouhý výskyt forem bez toho, že by bylo dokázáno, že jsou shromážděny výskyty právě z modelových textů, nebo že by bylo vůbec komentováno, z jakých druhů textů pocházejí.

Ve vazbě na roli učitelů jakožto normových autorit fungujících v sociálních sítích se nabízí otázka, která přesahuje posuzovanou diplomovou práci, a proto není míněna jako přímá kritika, nýbrž jako pouhá poznámka. Optimální by bývalo bylo, kdyby analýza chování normových autorit mohla být provedena etnograficky. Snadno se tu ovšem narazí na obtíže spojené s pořizováním videonahrávek ve školních třídách. Následná interview jsou však metodologicky jistě vhodná.

Poznámka k seznamu literatury – odkazovat na pasáže z monografií (položka Dovalil 2006), jako kdyby se jednalo o samostatné kapitoly, není obvyklé. Takto může téměř vzniknout dojem, že autorka pracovala se statí ze sborníku.

Transkripční konvence od M. Seltingové (1995) nejsou plně využity.

Z jazykového hlediska čtenář narazí na určité nesrovnalosti, které celkový příznivý dojem na určitých místech přece jen poněkud kazí – opakovaně se v textu vyskytuje rekce sich halten an + dativ místo akuzativu (str. 60, 61 i jinde), občas se vyskytne problém s užitím členu (např. na str. 43 v pozn. č. 20 „aufgrund Erfahrungen“)

K celkovému zhodnocení: Předkládaná diplomová práce je pro českou germanistiku příspěvkem, a to především tím, že od samého začátku metodologicky překračuje východisko typu *kodex* = *standard* (a opačně) a od něj odvozované výzkumy např. v oblasti analýzy chyb. To zdaleka není samozřejmé. Práci doporučuji bez výhrad k obhajobě.

Do diskuse navrhuji tyto otázky:

1) Jak lze metodologicky nejvhodněji zkoumat váhu jednotlivých sociálních sil v Ammonově poli?
2) Čím je teorie jazykového managementu pro analýzu jazykových norem v sociální praxi obzvláště výhodná a čím naopak problematizuje pojetí normy jakožto regulátora užití jazyka, který se má vztahovat na případy stejného druhu a neurčeného počtu?

V Praze 14. května 2009

Vít Dovalil, Ph.D.

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
Ústav germanských studií
oddělení germanistiky
Praha 1, nám. Jana Palacha 2, 116 38